

אלול התשע"ח

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

"לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין או שמאל"

לפרשת שופטים (על פי שיעור של הרב תמיר גרנות)

2. דברים י"ח כ:

(כ) אַךְ הִנְבִּיא אֲשֶׁר יִזַּד לְדַבֵּר דָּבָר בְּשֵׁמִי אֵת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי לְדַבֵּר וְאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱ-לֹקִים אֲחֵרִים וּמֵת הִנְבִּיא הֵהוּא:

כלומר: ביחסים שבין הנביא לבין ה' יש כפיפות מוחלטת וחד משמעית של הנביא לה'. מהגבלת סמכותו של הנביא נגזרת גם הגדרת חובת המשמעת של האדם לנביא - היא איננה מוחלטת, שהרי לנביא עצמו אין סמכות מוחלטת: היא ניתנת לו רק אם הנביא מדבר בשם ה' כפי שהוא ציווה אותו.

היקף סמכות בית הדין הגדול

אנו נתרכז בסמכות בית הדין הגדול - הרשות השופטת, שעליו מוטלת החובה לפרש וליישם את משפטי התורה: מה היקף סמכותו ומהי חובת המשמעת המוטלת על כל אדם ביחס אליו?

"לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" - פשוטו של מקרא ורש"י

התורה מתארת את המצבים בהם יש לעלות אל בית הדין הגדול.

3. דברים י"ז ח-י:

(ח) כִּי יִפְלֹא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפַּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין וּבֵין נָגַע לְנָגַע דְּבָרֵי רִיבַת בְּשַׁעֲרֶיךָ וְקִמַּת וְעֲלִית אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱ-לֹהֶיךָ בּוֹ: (ט) וּבֵאתָ אֶל הַכְּהֹנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּיָמֵינוּ הֵמָּה יִדְרֹשֶׁת וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט: (י) וְעִשִּׂיתָ עַל פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לְךָ מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר ה' וְשִׁמְרַתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יִרְוֶךָ: (יא) עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יִרְוֶךָ וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יִאמְרוּ לְךָ תַעֲשֶׂה לֹא תִסּוֹר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לְךָ יְמִין וּשְׂמָאל:

כאמור, הצורך בבית הדין הגדול מתעורר רק כאשר יש ספק בהלכה, או שאלה ללא תשובה. בית הדין איננו מתואר כגוף היושב דרך קבע, על מנת לתקן תקנות או

פרשת שופטים עוסקת ברובה בתיאור תפקידם וסמכותם של רשויות השלטון העתידיות בעם ישראל. בתחילת הפרשה נזכרים השופטים והשוטרים שנמצאים "בשעריך" (ט"ז, י"ח-כ'), לאחר מכן מוזכר בית המשפט הגבוה שנמצא "במקום אשר יבחר ה'" (י"ז, ח-י"ג), אחר כך המלך (י"ד-כ'), הכהנים והלוויים (י"ח, א'-ח'), ולבסוף - הנביא (ט"ו-כ"ב).

במונחים מודרניים ניתן לדבר על רשות שופטת, מבצעת (מלך), ודתית (כהנים ולויים, ונביא), אך אין מקבילה מדויקת לרשות המחוקקת הקיימת במשטרים של ימינו: לבית הדין הגדול לא ניתנת בפרשה סמכות לחוקק, אלא רק להכריע במחלוקות או בשאלות לא פתורות.

הנביא יכול להורות, אולם ספק אם התורה נותנת לו סמכות לחוקק חוקים.

לכאורה, החוק של עם ישראל הוא התורה, ולכן אין צורך ברשות מחוקקת, אלא רק במתן פתרון לשאלות אקטואליות (נביא) או לבעיות וספקות המתעוררים בקשר לחוק (בית הדין הגדול).

בשיעור השבוע נעסוק בכמה סוגיות הנוגעות ביחסי הסמכות שבין רשויות השלטון לבין מקור סמכותן - התורה, על פי שיעורו של הרב תמיר גרנות.

כאשר ניתנת סמכות לאדם או למוסד לשלוט, היא יכולה להיות מוחלטת, אך היא יכולה להיות גם מוגבלת על ידי הסמכות העליונה שהעניקה את הסמכות.

בנוגע לנביא - התורה אומרת דברים ברורים. תחילה, היא קובעת את חובת המשמעת המוחלטת לנביא.

1. דברים י"ח יט:

(יט) וְהִיא הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אֶל דְּבָרֵי אֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁמִי אֲנִי אֲדַרְשׁ מֵעַמוֹ:

לאחר מכן היא קובעת את חובת המשמעת של הנביא לה', ושוללת ממנו כל עצמאות בהוראתו.

כלומר, אם נוצר אצל אדם קונפליקט בין הנאמנות לבית הדין כמוסד ולתלמידי החכמים היושבים בו, לבין הנאמנות לתורה ולמצוותה כמבטאת של רצון ה', מפני שהוא סובר שבית הדין טועים בהוראתם - עליו לשמוע לבית הדין, על אף שהוא יעבור על רצון ה'.

רש"י שאב את דבריו מן הספרי על אתר.

6. ספרי דברים, פסקא קנד:

"ימין ושמאל" - אפילו מראים בעיניך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין - שמע להם.
דברי הספרי נראים דומים לדברי רש"י, ועל ההבדל ביניהם נעמוד להלן.

כמו בכל פעם שרש"י עוקר מקרא מפשוטו, לאור פירוש חז"ל, עלינו לשאול מה הניע אותו לכך. נראה שבמקרה זה הבעיה בה עוסק פירושו של רש"י היא מן הבעיות היסודיות ביותר של תורת המדינה, שהיעדר התייחסות מפורשת מצד התורה גרם לו להציע את דעתו באמצעות פירושו.

נסביר את הבעיה במונחים של תורת המדינה המודרנית. בכל מערכת מדינית יש מקורות סמכות שונים: מוניציפליים, צבאיים, מנהליים, משפטיים, שיטור וכו'; יש גם מוסדות משפטיים שמפקחים על הסמכויות השונות, אבל מוכרח להיות גם - במפורש או במשתמע - מקור סמכות ראשוני, מעין 'עקרון על' של הסמכות המדינית, שכל מקורות הסמכות האחרים יונקים ממנו. נניח, באופן פשוט ולצורך הדיון, שהעם - או, למצער, רוב העם - הוא מקור הסמכות העליון בדמוקרטיה. העם מסמיך את הכנסת לחוקק, את הממשלה לשלוט, וכן הלאה. יתכן ובאופן תיאורטי - וכידוע לנו, גם באופן מעשי - שהממשלה או הפרלמנט אשר קיבלו את סמכותם מהעם, יחוקקו חוקים או יחליטו החלטות שלא לפי רצונו: השלטון המדיני התקין אינו יכול לפנות בכל שאלה ועניין אל העם לקבל החלטה; הסדר המדיני מחייב את הסמכותם של מוסדות שיקבלו הסמכה ראשונית מהעם, על ידי בחירות ישירות או בכל שיטה שלא תהיה, ולאחר מכן הוא יהיה עצמאי בפעולותיו. מה צריכים האזרח והחברה האזרחית לעשות כאשר הם סבורים שהמוסדות פועלים בניגוד לרצונם? אם זהו רק רצונם הפרטי, אבל רוב העם סבור אחרת, אין לכך חשיבות מבחינת סמכותם של המוסדות, ולפחות מנקודת הראות של המחשבה המדינית, אין כאן בעיה; אולם, אם פעילותה של הממשלה או הפרלמנט מנוגדת לרצון רוב העם, או שהיא נראית כחורגת באופן מהותי מגבולות סמכותה, מה אז? האם על האזרח להישמע בכל מקרה למוסדות שהוא נתן להם את סמכותו? האם יש

לחוקק חוקים, כפי שנודע תפקידה של הסנהדרין בתקופות מאוחרות. כלומר, תפקידו היסודי של בית הדין הוא 'לסגור את החורים', הספקות ואי הבהירויות באשר לרצון התורה, ולא ניתן להסיק מן הפרשה שיש לו תפקידים נוספים, כגון להמשיך ולפתח את התורה, להרחיבה, להגן עליה וכדו'.

מן הפרשה מובן שיש חשיבות מהותית לכך שבית הדין יושב "במקום אשר יבחר ה'" (ח'): רק לפסיקה היוצאת "מן המקום ההוא" (י) יש סמכות כדבר תורה ממש. התורה אינה מסתפקת בדרישה לעלות "המקום אשר יבחר ה'", אלא היא מתארת את פסיקת בית הדין כמי שבוקעת מן המקום ההוא ממש: "ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה'" (י). ברור כי הקשר בין בית הדין לבין ה"מקום אשר יבחר ה'" איננו רק בזכות תכונתו העצמית של המקום, אלא הוא מפני שה' בחר לשכן שמו שם: מאותה הסיבה שבמקום זה בלבד ניתן להקריב קרבנות - כי שם שוכן ה', יש לקבל את פסיקת בית הדין במקום זה בלבד, שכן היא כיוצאת מלפני ה'; לא ניתן להכריע בפירוש התורה בלי הסמכות האלוקית.

קיימת חובת משמעת מוחלטת לפסיקת הדין - "ושמרת לעשות ככל אשר יורוך" (י), ואף קיים לאו על אי-ציות: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (י"א). הפירוש הפשוט של לשון האיסור הוא שיש לקיים את דברי בית הדין במדויק ולא לסטות מהם כלל - לתוספת או לגירעון, לחומרא או לקולא. כך מובן גם מלשון התורה בפרשת המלך.

4. דברים י"ז, כ':

"לְבַלְתִּי רוּם לְבָבוּ מֵאֲחִיו וּלְבַלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה יְמִין וּשְׂמֹאל"
כלומר - על המלך לדבוק במצוות ולא לסטות מהם כלל, לא לימין ולא לשמאל.

המחלוקת בחז"ל: אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל!

'ימין ושמאל' - פירוש רש"י

חז"ל הטעינו בלשון המצווה כאן משמעות נוספת, ופירושו שהיא מתייחסת לסיטואציה שבה יש פער בין פסיקת בית הדין לבין הפסיקה האמיתית או הנכונה. רש"י, בדבריו המפורסמים, אומר כך.

5. רש"י דברים י"ז יא:

(יא) "ימין ושמאל" - אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין, וכל שכן שאומר לך על ימין ימין ועל שמאל שמאל.

מבט, ומי שעומד מול בית הדין אכן ימינו היא שמאל שלהם, ולהיפך. אולם, מה יהיה הדין על פי הספרי אם אדם יודע בוודאות שבית הדין טועים? אם מדובר בטעות פרשנית או בשיקול דעת, ניתן לומר לאדם כי הדבר 'בעיניך' בלבד, אבל אין כאן טעות באמת; אך יתכן מקרה אחר, בו השופטים טועים בעובדה או בניחוח המציאות. למשל, אם אדם ראה מקרה מסויים אבל הוא פסול לעדות על אותו המקרה, או מומחה רפואי היודע כי בית דין טעו בעובדה רפואית. יתכן שבמקרה כזה גם הספרי יודה כי האדם יצטרך לעבור על פסיקת בית הדין על מנת לקיים את רצון ה', שהרי אין זה רק 'נראה בעיניו'.

רש"י, על ידי שינוי הנוסח מ"מראים בעיניך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין" ל"אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין" חידד את הקונפליקט והעמיד אותו על הבעיה המהותית: לא רק אם אתה חושב שהם טועים, אפילו הם טועים באמת, טועים מכל וכל - עליך לשמוע בקולם.

ומסביר הרב גרנות, שנראה, שעל פי שיטת רש"י הסיבה שיש לקיים את מצוות בית הדין אפילו כאשר הם טועים היא סיבה מהותית, כגון כדי 'שלא ירבו מחלוקות בישראל', מכח 'אמונת וסמכות חכמים', וכדו', סיבה שבגללה כדאי לשלם את מחיר הטעות.

פירוש הרמב"ן

מעיון בפירוש הרמב"ן, ונראה כי בדבריו הוא כלל את שתי נקודות המבט.

8. רמב"ן דברים, פרק י"ז:

(יא) ימין ושמאל - אפילו אם אומר לך על ימין שהוא שמאל או על שמאל שהוא ימין, לשון רש"י. וענינו, אפילו תחשוב בלבך שהם טועים, והדבר פשוט בעיניך כאשר אתה יודע בין ימינך לשמאלך, תעשה כמצותם, ואל תאמר איך אוכל החלב הגמור הזה או אהרוג האיש הנקי הזה, אבל תאמר כך צוה אותי האדון המצוה על המצות שאעשה בכל מצותיו ככל אשר יורוני העומדים לפניו במקום אשר יבחר ועל משמעות דעתם נתן לי התורה אפילו יטעו, וזה כענין רבי יהושע עם ר"ג ביום הכיפורים שחל להיות בחשבוננו (ר"ה כה.). והצורך במצוה הזאת גדול מאד, כי התורה נתנה לנו בכתב, וידוע הוא שלא ישתנו הדעות בכל הדברים הנולדים, והנה ירבו המחלוקות ותעשה התורה כמה תורות. וחתך לנו הכתוב הדין, שנשמע לבית דין הגדול העומד לפני השם במקום אשר יבחר בכל מה שיאמרו לנו בפירוש התורה, בין שקבלו פירושו עד מפי עד ומשה מפי הגבורה, או שיאמרו כן לפי משמעות המקרא או כוונתה, כי על הדעת שלהם הוא נותן (ס"א לנו) להם התורה, אפילו יהיה בעיניך כמחליף הימין בשמאל, וכל

גבולות לסמכות? האם בכל פעם שהעם סבור שהמוסדות אינם ממלאים את רצונו, מותר לו לפעול נגד החלטתם? אלה הן שאלות יסוד של תורת המדינה, שהתשובה עליהן קובעת במידה רבה את אופייה של המדינה, היקף סמכותם של מוסדותיה, ושאלות נוספות.

ומסביר הרב תמיר גרנות, שרש"י בחר בפירושו לדון בשאלה זו, ולא להותיר חלל שעשוי להיות בעייתי ומסוכן. לפי פירושו, גוברת הנאמנות למוסד על הנאמנות לתורה. כלומר: על האדם לשמוע בקול בית הדין הגדול, על אף שהוא סבור שהם טועים ושהוא יפעל נגד רצון ה'.

'ימין ושמאל' - דעת הברייתא בירושלמי

אולם, עמדתו של הספרי איננה מוסכמת בחז"ל, ובתלמוד הירושלמי הביאו ברייתא שדעתה הפוכה.

7. תלמוד ירושלמי, הוריות, פרק א' הלכה א', דף ב:

כהדא דתני: יכול אם יאמרו לך על ימין שהיא שמאל ועל שמאל שהיא ימין תשמע להם? תלמוד לומר: ללכת ימין ושמאל, שיאמרו לך על ימין שהוא ימין ועל שמאל שהיא שמאל.

לדעת התנא בברייתא שבירושלמי, כוונת התורה במילים 'ימין ושמאל' היא הפוכה: יש ליהודי שיקול דעת - ואף חובה דתית - לבקר את פסיקת בית הדין, ואל לו להסתמך עליה אם הוא יודע שהיא שגויה. הנאמנות לה' ולתורה גוברת על הנאמנות למוסד שהתורה עצמה הסמיכה אותו.

שתי העמדות, של הספרי ורש"י מצד אחד, ושל הירושלמי מצד שני, הן באמת שתי עמדות יסוד בסוגיה זו.

היחס בין רש"י לבין הספרי

ומסביר הרב גרנות את היחס בין רש"י לבין הספרי באופן הבא:

מבחינה מהותית, הם מסכימים כי יש חובה לשמוע לקול בית הדין גם כאשר נוצר קונפליקט בין הנאמנות למוסד לבין הנאמנות לתורה ולה'. אולם, רש"י שינה מעט מנוסח הספרי. בספרי נאמר "אפילו מראים בעיניך" וכנראה שיש לנקד את האות מ"ם בקובץ, וכן בכמה נוסחים הגרסה היא "נראים בעיניך". לעומת זאת, רש"י כתב "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל", כלומר הוא התנסח כמו הירושלמי, אלא שפסק הפוך ממנו - כספרי, ויש משמעות לשינוי; הספרי העמיד את הבעיה במימד הסובייקטיבי - יתכן שנראה לך שהם טועים, אך אולי אתה הוא הטועה. כלומר: אל תלך מהר מידי אחר דעתך ונקודת המבט שלך, כי יתכן שמה שנראה לך טעות הוא אמת.

בשם הגאון מוילנא נמסר הפירוש, שהתורה כאן נקטה בלשון 'ימין ושמאל' שכן ימין ושמאל תלויים בנקודת

לבית דין, והיא לא העלתה את השאלה מה יהיה במקרה שהם טועים. אם כן, את פירושו של רש"י גופו יש לראות כהכרעה הלכתית, שעליה יכול לחול הספק מה לנהוג לגביה. ברור שאלה הן שאלות חמורות מאוד, וניתן שתי המחשות:

הרב י"ש טייכטל, בספרו 'אם הבנים שמחה' כותב בבדפושט בשנת 1942 כי 'כולנו טעינו' - הרבנים טעו והטעו כשאמרו לא לעלות לארץ ישראל: "אבדה חכמת חכמיו ובינת נבוננו תסתתר" (ישעיה כ"ט, י"ד). אולם, היו יהודים פשוטים שהבינו שגדולי ישראל טועים עוד לפני השואה; מה היה עליהם לעשות? לקיים "לא תסור" - 'אפילו על ימין שהוא שמאל' וללכת אחרי גדולי ישראל, רבותיהם, בתמימות?

ומביא הרב תמיר גרנות, דוגמה נוספת, מוחשית יותר, והיא בעיית סירוב הפקודה: גם אם חייל שומע בקול רבנים שקוראים לסרב וגם אם הוא מציית לרבנים הקוראים שלא לסרב, הוא יכול להימצא בפני הבעיה הזו: הרב שלי אומר לי לנהוג בצורה מסויימת, אך אני רואה בבהירות שציות לו יגרום לחורבן הארץ או חורבן הצבא - והרב בריחוקו אינו רואה את טעותו. האם ללכת בתמימות אחרי הרב ולקיים את דברי רש"י, או שמא לנהוג על פי מה שאני חושב שהוא רצון ה' והתורה - נגד דעת רבותי?

ומדגיש הרב תמיר גרנות, שמצוות התורה "לא תסור" איננה נוגעת באופן ישיר בבעיות שהעלינו, כיוון שבתורה מדובר בבית הדין הגדול שבירושלים; אף על פי כן, מבחינה עקרונית ורעיונית - אלה הן בעיות מאותו טיפוס.

פתרון המהר"ל

הרב תמיר גרנות, מציע שתי דרכים להתמודד עם הבעיה.

הדרך הראשונה צועדת בעקבות פירושו של המהר"ל על האתר.

9. גור אריה, דברים י"ז, ח':

ונראה שאפילו אם אמרו ממש על ימין שהוא שמאל, ועל שמאל שהוא ימין, דאפילו אם היה הדין מקובל אליו מפי בית דין הגדול בירושלים שהיו לפניהם שאמרו לו כך הדין, ועכשיו בית דין אחר אמרו לו היפך הדברים שקבל מפי רבים, ואותם הרבים יותר בחכמה ובמנין, אפילו הכי אמר הכתוב "לא תסור מכל הדברים וכו'". דמי שצוה על התורה, על האסור ועל המותר, צוה גם כן דבר זה - "לא תסור מכל אשר יורוך" (כ"ה ברמב"ן). ונמצא, כי מה שהם מורים לו - בהיתר עושה, שכך צוה הקדוש ברוך הוא, כי הוא יתעלה טיהר וטימא בתורתו, והוא יתברך צוה לשמוע אל דבריהם לכל אשר יורו. וזה כתב גם כן בתורה "לא תסור מכל אשר יורוך

שכן שיש לך לחשוב שהם אומרים על ימין שהוא ימין, כי רוח השם על משרתי מקדשו ולא יעזוב את חסידיו, לעולם נשמרו מן הטעות ומן המכשול. ולשון ספרי (שופטים קנד) אפילו מראין בעיניך על הימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין שמע להם:

הרמב"ן פותח את פירושו בציטוט רש"י, כמו רבים מפירושו, אך באופן חריג הוא מסיים בצטטו את הספרי תחת הכותרת 'ולשון ספרי', למרות שממבט ראשון אין בדברי הספרי חידוש. הסיבה למבנה זה של הפירוש קשורה למה שאמרנו לעיל, וכששמים לכך לב דברי הרמב"ן מאירים ומדוייקים להפליא: בחלק הראשון של דבריו הרמב"ן נוקט כשיטת לשונו של רש"י, כלומר - הוא טוען שאפילו אם נניח שבית הדין באמת טועה עלינו לשמוע בקולו, שהרי כך ציוונו ה'. הסיבה לציווי זה היא כדי שהתורה לא תעשה לשתי תורות חלילה, ושלא ירבו המחלוקות. ואכן, שני הנימוקים הללו מצדיקים ציות לבית הדין אפילו כאשר הם בוודאי טועים. בחלק האחרון של פירושו, עובר הרמב"ן לטענה אחרת: רוח ה' שורה על משרתי מקדשו, וכבר אמרנו לעיל כי הפסיקה היא מן "המקום אשר יבחר ה'" ולכן היא בוודאי אמיתית ואיננה יכולה להיות שגויה. לכן, הוא מצטט בסוף את הספרי, שמלשונו משתמע שרק 'מראים בעיניך' - אך אין הם טועים באמת.

כיצד יש לקיים 'לא תסור' ביחס ל'לא תסור' עצמו?

ומסביר הרב תמיר גרנות, שכעת אנו במבוי סתום, ושתי סיבות לכך:

א. שואל יהודי את עצמו: אם אני נקלע לבעיה שמעלה רש"י, כלומר אני בצומת הנאמנות הכפולה - לרב, לבית הדין או לגדול הדור, מחד גיסא; ואם אני חושב הם טועים - לקב"ה ולתורתו מאידך גיסא. מה עלי לעשות? אולי נאמר כרש"י ש'אפילו אומר לך על שמאל שהוא ימין - שמע לו'; אך אולי יש לנהוג כירושלמי: "רק אם אומרים לך על ימין שהוא ימין" - ולא אם הם טועים!

ב. אפילו נניח שיש בידינו כלל המאפשר להכריע - למשל כרש"י בגלל שהוא אחרון, או כספרי נגד הירושלמי, או אם הרמב"ם או השו"ע היו פוסקים כמו רש"י - עדיין לא יצאנו מן הסבך. הרי הבעיה יכולה לחזור כבומרנג גם כלפי רש"י. אולי רש"י טועה? אם אני חושב שקטגורית רש"י טועה, והצדק עם הירושלמי, האם עלי להיות נאמן לרש"י, לפסק, או עלי להיות נאמן לרצון התורה, שאעשה ימין כימין, ושמאל כשמאל? האם על פירוש רש"י הזה גופו חל הכלל ש'אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל - שמע לו'?

צריך לזכור, שבפשוטו של מקרא אין כלל התייחסות לקונפליקט הזה. התורה אמרה בפשטות כי יש לציית

ימין ושמאל". והשתא לפי זה "ימין ושמאל" כמשמעו, דאף אם הם טועים בדין, ואמרו לך על דין טהור שהוא טמא, ועל טמא שהוא טהור, בהיתר אתה שומע להם, ומצות השם יתברך אתה עושה. וכן מתבאר בפרק הנחנקין (סנהדרין פח.) דבכהאי גוונא איירי, שהוא אומר מפי הקבלה, והם אומרים מדעתם כפי סברתם, אפילו הכי חייב מיתה.

המהר"ל מעמיד את המצווה כאן כערך הבסיסי. יהודי רוצה לקיים את מצוות ה' - כך צריכה להיות שאיפתו. המהר"ל אומר כי 'לא תסור' אינה פחות מצווה מכל מצווה אחרת: אתה מתלבט האם לנהוג אחרת מפסיקת הרב כי הרב טועה; אולם, ה' ציווה אותך לשמוע לו - אז המצווה של ה' עכשיו היא שתעשה טעות: זה מה שהקב"ה רוצה ממך כעת. דברי המהר"ל מחזירים אותנו לפשוטו של מקרא. התורה אמרה פשוט לעשות את מצוות בית הדין, בלי חכמות, לא לסור ימין ושמאל, אז כך עשה: אל תסור!

הכרעת האדם

הפתרון השני שמציע הרב תמיר גרנות לבעיה הולך בכיוון אחר, ואולי הפוך. יתכן שהשאלה הזו מביאה אותנו אל המקום הראשוני ביותר של העמידה הדתית לפני ה'. מערכות החוקים, הממסד והחינוך, לא ישחררו בסופו של דבר את היחיד מההכרעה הראשונה, היסודית, למי ולמה נתונה נאמנותו השלמה: לרב פלוני ולממסד, או לקב"ה ולתורה. מובן כי פעמים רבות, ואולי ברוב הפעמים, מה שהרב אומר, והתורה, וההלכה, ומה שהקב"ה רוצה - זה בדיוק אותו דבר. אולם, מבחינה מהותית השאלה בעינה עומדת, ולעתים יש רגעי הכרעה בהם אי אפשר להימלט מהעמידה הכנה ומההימור, כי איני יודע על מה אתן את הדין: על המשמעת העיוורת ועזיבת האמת, או על הפרת המשמעת ופגיעה בחכמים ובמצוות 'לא תסור'. גם מי שאומר 'הרב אמר - אז אני עושה בתמימות כמו שהוא אמר' מכריע הכרעה דתית ופנימית, אפילו אם הוא מדחיק אותה; גם אם הוא מעמעם את רגע ההכרעה - יש לו אחריות. בהצגת שתי הדרכים הללו אין ביכולתנו להשתחרר מן ההכרעה, שהרי סוף סוף צריך להכריע גם ביניהן; אולם, אפשר לתת טעם ומשמעות בבחירה בכל אחת מהדרכים.